

Др Михајло Љумовић
Урош Бољевић
Завод за унапређење пољопривреде
Титоград

Неки резултати контроле продуктивности у говедарству друштвених организација Црне Горе за период 1964. — 1968.

Контрола продуктивности у говедарству друштвених организација Црне Горе организована је као посебна републичка служба 1957. год. при тадашњој Пољопривредно-шумарској комори. Средином 1960. контролу продуктивности преузима новоформирано Одјељење за сточарство при Пољопривредном институту у Титограду, гдје и данас постоји као једина служба за селекцију стоке у Црној Гори. Ова служба стручно обједињава и организује цјелокупни селекцијски рад у говедарству друштвених газдинстава у Црној Гори, који обухвата контролу производње млијека и мљечне масти, вођење цјелокупног сточног матичног књиговодства, оцјењивање и класирање стоке, прогени тест бикова и остале послове и задатке везане за селекцију стоке. У новије вријеме организовани рад на селекцији уводи се и у овчарство на друштвеним газдинствима.

Рад на контроли продуктивности и матичном књиговодству организационо и стручно почиње да се учвршћује тек од средине 1967, тј. од кад је законски установљена премија за млијеко у организацијама које воде матично књиговодство и

контролу продуктивности крава. Од тог времена почиње и уједначавање метода рада на селекцији и контроли продуктивности стручним повезивањем републичких и покрајинских служби за селекцију стоке са Југословенским пољопривредно-шумарским центром у Београду, који обједињава рад на селекцији стоке на читавој територији Југославије. Отада, тј. од почетка 1964, продуктивност у говедарству друштвених газдинстава Црне Горе контролише се по методама јединственим за читаву земљу, па су добијени резултати упоредиви са резултатима постигнутим у организацијама изван Црне Горе.

Контрола продуктивности и матично књиговодство обухватају само говедарство друштвених организација које представљају посебне селекцијске организације. Неке од тих организација повремено обухватају контролом продуктивности и одређени број крава индивидуалних произвођача (агрокомбинат „Тринаести јул” у Титограду и пољопривредни комбинат „Пљевља” у Пљевљима). Селекцијским радом биле су још од самог почетка обухваћена практично сва друштвена газдинства у Црној Гори, са повременим искључивањем неких од њих, а број селекцијских организација мијењао се у извјесној мјери из године у годину, што је настало као посљедица спајања организација или ликвидације сточног фонда.

Неки резултати контроле продуктивности објављени су само дјелимично (Наша пољопривреда бр. 1-2/1963, 1-2/1964. и 3/1967. год.) па нам је био циљ да изнесемо неке најважније резултате и податке који се односе на петогодишњи период, и то од времена када се контрола продуктивности почела вршити по јединственим методама за читаву земљу. У овом приказу ограничићемо се само на кретање броја крава на друштвеним газдинствима, расни састав и производњу млијека.

КРЕТАЊЕ БРОЈНОГ СТАЊА КРАВА

За пет година укупан број крава на друштвеним газдинствима повећан је за 557 грла или око 46% у односу на стање са почетка 1964, односно 1965. год. До повећања броја крава у односу на почетно стање дошло је само у 8, од укупно 15 садашњих организација, док је у 7 организација он смањен. Из табеле 1 ви-

ди се да је број крава апсолутно и релативно највише повећан у агрокомбинату „Тринаести јул” у Титограду, а затим у Пољопривредно-прехранбеном комбинату у Никшићу. То су, уз Комбинат у Пљевљима, организације са највећим бројем крава, јер ове три организације посједују 1 222 краве или 70% свих крава у 15 друштвених организација у Црној Гори. То су и једине 3 организације са по преко 100 крава, што указује да је друштвени сектор у Црној Гори веома уситњен. Са малим изузецима, управо у тим ситним организацијама свуда је смањен број крава. Узроци смањења су различити, а највише је нерентабилна производња, односно високи трошкови производње млијека. Из тог разлога ове организације, осим у посебним случајевима, немају перспективе да егзистирају као искључиво произвођачке организације с оријентацијом на производњу млијека. Већином је у њима таква производња нерентабилна, јер се ни уз претпоставку потпуног коришћења генетског потенцијала за производњу млијека путем јефтине и квалитетне сточне хране не могу смањити остали производни трошкови.

Трошкови производње млијека могли би се смањити повећањем млијечности по грлу и то јефтинијом храном и рационализацијом послова. Смањење трошкова производње може се постићи само у већим организацијама, јер је у њима успјешнија и селекција. У том смислу за посљедњих пет година постигнут је извјестан напредак. Још прије 1964. формиран је Агрокомбинат у Титограду спајањем четири организације каје су раније биле и самосталне селекцијске организације. Послије тога, Пољ. добро и Тивту припојено је пољ. добру „Бока” у Котору, 1968. спојене су двије задруте у Иванграду („Буче” и „Будимља”) у једну организацију а крајем исте године Пољ. задруга „Мељак” у Градцу припојена је Пољопривредном комбинату у Пљевљима. Сточни фонд ликвидан је у двије организације, и то у Земљорадничкој задрузи у Бијелом Пољу крајем 1955. и газдинству „Приморје” у Херцег-Новом, које је било у саставу пољопривредног комбината „Београд”. Тако је број селекцијских организација смањен са 19, колико их је било 1965, на свега 15 на почетку 1969. Нема економског оправдања да постоје по двије мале организације на подручју Рожаја (задруге у Рожају и Бишеву) и Улциња (задруге у Улцињу и Владимиру) нити за организације у Шавнику и Жабљаку поред Станице за сточарство у Буковици.

Таб. 1

БРОЈ КРАВА ПО ОРГАНИЗАЦИМА И ГОДИНАМА

О р г а н и з а ц и ј а	1964.	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.	1964/1969.
	Индекс						
1. Агрокомбинат „13. јули“ — Типоград	267	339	387	779	791	721	270
2. Привредна јединица КИД „Рад“ Типоград	31	38	36	42	44	40	129
3. Пол. школа „Д. Влаховић“ Школско добро Бар	32	32	32	30	33	35	109
4. Повопривредна задруга Улцињ	-	27	25	23	23	24	88
5. Пол. задруга Владимир, код Улциња	49	51	48	43	48	42	85
6. Повопривредно добро „Бока“ Котор	76	82	105	114	117	95	125
7. ПК „Београд“ Цогон „Приморје“ Х. Нови	97	92	87	103	102	-	-
8. Пол. прехранбени комбинат „Никшић“ Никшић	187	245	285	289	315	358	191
9. Земљорадничка задруга Плав	-	26	177	10	22	22	84
10. Пол. задруга „Иванград“ Иванград	147	123	110	105	110	98	66
11. Земљорадничка задруга Бијељо Поље	33	38	-	-	-	-	-
12. Зем. задруга Рожаје	10	28	45	30	30	30	320
13. Зем. задруга Бишево	-	27	31	26	20	23	85
14. Пол. комбинат „Плевља“ Плевља	130	155	163	149	152	143	110
15. Зем. задруга „Метак“, Градац	-	29	38	36	23	-	-
16. Станица за сточарство Жабљак	63	66	67	62	73	73	115
17. Тур. угоститељско пред. „Дурмитор“ Жабљак	49	58	28	24	26	21	42
18. „Синајевина“ Трг. пред. за пром. пол. произ. Шавник	-	23	-	-	-	18	78
19. Пол. добро Тиват	15	18	-	-	-	-	-
УКУПНО:	1186	1497	1504	1865	1929	1743	146

РАСНИ САСТАВ ГОВЕДА КОД СЕЛЕКЦИЈСКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Као што су по броју крава организације веома неуједначене и уситњене, тако је и њихов расни састав неуједначен. У само 8, од 15 организација, заступљен је по један тип говеда, 2 типа имају двије, 3 типа три и 4 типа говеда двије организације. За посљедњих 5 година промјена типолошког састава знатно се мијењала што се прегледно види из табеле бр. 2. До уједначења расног састава изразита тенденција постоји у Агрокомбинату у Титограду, који ће за коју годину остати само на црно-бијелом фризијском говечету. Овакво стање је резултат, с једне стране, затеченог стања из првих послеријатних година а, с друге стране, посљедица непланираног увоза и недовољног знања у погледу избора смјера производње, производних способности увезених раса и нестручне оцјене услова одгајивања. Тако је за потребе друштвених газдинстава у Црној Гори увезен од 1956. до 1962. год. већи број крава сљедећих раса, и то: црно-бијелих 505, смеђих (монтафонских) 396 и сивих тиролских 118, што укупно чини 1 019 грла уз 36 квалитетних бикова. Од тог броја само због бруцелозе заклано је за кратко вријеме 620 крава, претежно смеђих и црно-бијелих, док је појава бруцелозе код сивих тиролских крава била само изузетна.

Због клања, а и због преоријентације у смјеру производње, састав крава по расама знатно се промијенио посљедњих неколико година. То најбоље илуструје упоредни преглед по расама према стању 1962. и на почетку 1969. год. Структура је сљедећа:

	1962. год.	1969.
Црно-бијела	393	1 101
Смеђа (монтафонска)	330	130
Сива (оберинталска)	198	391
Остале расе и мелези	235	100

Према датим подацима, постигнут је знатан напредак у односу на стање из 1962. год. Црно-бијелих крава је више и апсолутно и релативно, а исто тако и сивих тиролских крава, док је смањено учешће смеђих крава, мелеза и других раса. Категорија мелеза и осталих раса практично ће нестати за неколике године. Ту се ради претежно о домаћем говечету које је укрштањем са тиролским биковима практично претопљено у сиво тиролско говече. У овој категорији има нешто и црвених данских крава које се постепено одстрањују, и веома мали број мелеза између сивих и смеђих са црно-бијелим говечетом. Такође ће се и даље смањивати учешће монтафонских крава које се елиминишу из Агро-

Таб. 2

ПРЕГЛЕД РАСНОГ САСТАВА КРАВА ПО ОРГАНИЗАЦИЈАМА
И ГОДИНАМА

Организација и раса	1964.	1965.	1966.	1967.	1968.	1969.
1. Агрокомбинат „13. јули” — Титоград						
— црно-бијела	108	184	230	656	691	656
— смеђа (монтафонска)	123	127	127	96	70	37
— сива (оберинталска)	25	28	30	27	16	10
— разни крижанци	11	-	-	-	-	-
2. Привредна јединица „Рад” КПД Титоград						
— црно-бијела	31	38	36	42	44	40
3. Пољ. школа „Д. Влаховић” школско добро Бар						
— црно-бијела	20	18	14	14	20	20
— сива (оберинталска)	12	14	18	16	13	15
4. Пољ. задруга Улцињ						
— црно-бијела	-	11	10	8	8	7
— разни крижанци	-	16	15	15	15	17
5. Пољ. задруга Владимир код Улциња						
— црно-бијела	49	51	48	43	48	42
6. Пољ. добро „Бока” Котор						
— црно-бијела	76	82	89	99	117	95
— смеђа (монтафонска)	-	-	16	15	-	-
7. ПК „Београд” Погон „Приморје” Х. Нови						
— црно-бијела	75	72	63	66	69	-
— смеђа (монтафонска)	22	20	24	37	33	-
8. Пољ. прехранбени комбинат „Никшић” — Никшић						
— црно-бијела	24	26	34	73	103	173
— смеђа (монтафонска)	-	17	14	13	13	25
— сива (оберинталска)	113	143	170	140	144	127
— разни крижанци	50	59	67	63	53	51
9. Зем. задруга Плав						
— црно-бијела	-	-	-	-	6	6
— смеђа (монтафонска)	-	15	9	5	5	5
— сива (оберинталска)	-	11	8	5	5	5
10. Пољ. задруга „Иванград” — Иванград						
— црно-бијела	29	29	29	27	27	26
— смеђа (монтафонска)	28	26	24	27	31	30
— сива (оберинталска)	90	68	57	51	52	42

11. Зем. задруга Бијело Поље						
— црно-бијела	33	38	-	-	-	-
12. Зем. задруга Рожаје						
— сива (оберинталска)	10	27	31	30	30	20
13. Зем. задруга Бишево						
— сива (оберинталска)	-	27	31	26	20	23
14. Пољ. комбинат „Пљевља” Пљевља						
— црно-бијела	41	43	49	49	46	37
— смеђа (монтафонска)	31	47	48	40	41	33
— сива (оберинталска)	12	13	14	12	12	22
— разни крижанци	46	52	52	48	53	51
15. Зем. задруга „Мељак” Градац						
—разни крижанци	-	29	38	36	23	-
16. Станица за сточарство Жабљак						
— сива (оберинталска)	63	66	67	62	73	73
17. Пољ. угост. предуз. „Дурмитор” Жабљак						
— сива (оберинталска)	49	58	28	24	26	21
18. „Сињајевина” Трг. пред. за пром. пољ. произ. Шавник						
— сива (оберинталска)	21	23	-	-	-	18
19. Пољ. добро Тиват						
— смеђа (монтафонска)	15	18	-	-	-	-

комбината у Титограду и Пољопривредно-прехранбеног комбината у Нипшићу, а задржаће за извјесно вријеме код организација у Пљевљима и Иванграду.

У перспективи не би било исправно форсирати више од двије расе, односно типа говечета, и то црно-бијело и сиво тиролско говече. Црно-бијело говече гајило би се само у близини већих потрошачких центара, претежно у јужном подручју Црне Горе. Одгајивање овог говечета онамо гдје потрошња млијека није велика и гдје није обезбијеђена најквалитетнија исхрана, нема никаквог ни стручног нити економског оправдања. У свим осталим подручјима гдје нема услова за црно-бијело говече гајило би се сиво тиролско, нарочито у сјеверном подручју Републике. Поред производње млијека, сиво тиролско говече служило би за производњу расплодног подмлатка за потребе индивидуалног сектора. На овај начин обезбиједила би се већа производња бољег

говећег меса које од свих сточарских производа има највећу перспективу. Наиме, данас је европско тржиште презасићено млијеком и мљечним прерађевинама, док је, с друге стране, оскудно тржиште говећег меса, за којим потребе стално расту.

ПРОИЗВОДЊА МЛИЈЕКА

Детаљни подаци о производњи млијека по организацијама, годинама и расама налазе се у приложеним табелама бр. 3 и 4. У односу на резултате из 1964. год. постигнут је осјетан напредак, мада постоје знатна колебања не само по расама и организацијама него и по годинама за исту расу и оргниацију. Пошто се овдје ради о најважнијим подацима, они ће се посебно анализирати за сваку расу.

ЦРНО БИЈЕЛО ГОВЕЧЕ

Код овог говечета постигнута је највећа млијечност, што је било и нормално очекивати. Иако је производња млијека 1968. год. повећана у односу на 1964. за 232 кг, за нормалну лактацију од 305 дана, оваква производња веома је мала у односу на генетске капацитете за млијечност овог говечета и на просјеке који се постижу у другим републикама. Натурална производња (шталски просјек за календарску годину) нешто је већа, јер износи 2 851 кг, према 2 563 кг 1964. год., али је и тај просјек веома низак. Исти просјек износи у Босни и Херцеговини 3 524, Хрватској 4 293, Македонији 3 767, Словенији 4 129, Србији (ужој) 4 010, Војводини 4 059 и Косову 3 392 кг. Овакво стање је последица веома лоше и неуједначене исхране говеда у једном броју малих организација и неријешене технологије и смјештаја код Агрокомбината у Титограду у којем се налази највећи број црно-бијелих крава. Производњу преко 3 000 кг имају само 3 организације, од којих само Пољопривредно-прехранбени комбинат у Никшићу има већи број крава. Највећа натурална производња је 3 762 кг и постигнута је на релативно малом броју крава код привредне јединице „Рад“, КПД у Титограду. Ова организација имала је највећу и уједначену производњу за свих 5 упоредних година. Агрокомбинат у Титограду имао је највећу производњу 1966. год. са знатним падом 1967. и поновним повећањем 1968. Друга организација по броју црно-бијелих крава, Пољ. прехранбени комбинат у Никшићу, заузима друго мјесто по производњи. Позитивно је што је у овој организацији производња по годинама прилично уједначена. Производњу испод 2 000 кг имале су 1968. год. 2 организације, и то у Плаву и Владимиру код Улциња. То указује на велики промашај при избору расе, јер услови јој не одговарају.

Таб. 3

КРЕТАЊЕ ПРОИЗВОДЊЕ МЛИЛЕКА ПО ОРГАНИЗАЦИЈАМА,
ГОДИНАМА И РАСАМА

Организација и раса	1964. г.	1965. г.	1966. г.	1967. г.	1968. г.
1. Агрокомбинат „13. јули”, Титоград					
Црно-бијела	2338 (2570)	2608 (2606)	2910 (3281)	2372 (2717)	2818 (2957)
Смеђа (монтафон)	2003 (1900)	2145 (2132)	2845 (2764)	2950 (3001)	2836 (2643)
Сива (оберинтал)	2338 (2184)	2334 (2593)	2872 (3016)	2928 (2693)	2775 (2194)
Разни мелези	1929 (1928)	— —	— —	— —	— —
2. Прив. јед. КПД „Рад”, Титоград					
Црно-бијела	3560 (2864)	3948 (3846)	3829 (4224)	3420 (3575)	3762 (4280)
3. Пољ. школа — школско добро, Бар					
Црно-бијела	2310 (1783)	2412 (1969)	3400 (2410)	3412 (3326)	2350 (2536)
Сива (оберинтал)	2164 (1898)	2251 (1770)	2511 (2492)	2215 (2837)	2358 (3121)
4. Пољ. задруга, Улцињ					
Црно-бијела	— —	2045 (2010)	2069 (2452)	2256 (2185)	2335 (2347)
Разни мелези	— —	1666 (2229)	1853 (2588)	2140 (2540)	2251 (2540)
5. Пољ. задруга, Владимир					
Црно-бијела	1322 (1352)	2137 (1804)	1992 (2352)	2070 (2197)	1926 (2044)
6. Пољ. добро „Вока”, Котор					
Црно-бијела	2051 (2448)	2588 (2477)	3061 (3778)	3160 (3568)	2754 (3651)
7. П. П. ком. „Никшић”, Никшић					
Црно-бијела	3956 (3134)	3460 (3023)	3542 (3336)	3667 (3875)	3166 (3109)
Смеђа (монтафон)	— —	1200 (1175)	1840 —	3147 (2918)	2402 (2601)
Сива (оберинтал)	2316 (2600)	2405 (2743)	2350 (2515)	2420 (2878)	2586 (2316)
Разни мелези	2010 (2407)	1610 (2467)	2210 (2961)	2300 (2579)	2429 (2500)
8. П. К. „Београд”, Херцег-Нови					
Црно-бијела	3953 (2504)	3540 (3030)	3435 (3063)	3309 (3098)	— —
Смеђа (монтафон)	3253 (2621)	3394 (3103)	3777 (3295)	3281 (3173)	— —
9. Зем. задруга, Плав					
Црно-бијела	— —	— —	— —	1410 —	1642 —
Смеђа (монтафон)	— —	— —	2590 (1997)	1664 —	1764 —
Сива (оберинтал)	— —	— —	— —	1609 —	1646 —
10. Пољ. задруга „Иванград”, Иванград					
Црно-бијела	1905 (2405)	2182 (3023)	3310 (3527)	2851 (2723)	2763 (2696)
Смеђа (монтафон)	1583 (1914)	1906 (1980)	2305 (2270)	1700 (2523)	1590 (2353)
Сива (оберинтал)	1669 (1723)	1806 (1763)	2375 (2311)	1805 (2334)	1925 (2146)

Организација и раса	1964. г.	1965. г.	1966. г.	1967. г.	1968. г.
11. Зем. задруга, Бијело Поље					
Црно-бијела	2505 (2601)	2464 (2787)	— —	— —	— —
12. Зем. задруга, Рожаје					
Сива (оберинтал)	1392 (1729)	1830 (1877)	1162 (1528)	1578 (1789)	1845 (1677)
13. Зем. задруга, Бишево					
Сива (оберинтал)	— —	1234 (1307)	1322 (1524)	1836 (1969)	1362 (1168)
14. П. ком. „Пљевља”, Пљевља					
Црно-бијела	2623 (2750)	2292 (2179)	2373 (2725)	3567 (2538)	3108 (2717)
Смеђа (монтафон)	1800 (1854)	1750 (1848)	1893 (2082)	2561 (2140)	2583 (2365)
Сива (оберинтал)	1893 (2082)	2000 (1958)	2100 (1901)	2659 (2262)	1919 (2672)
Разни мелези	1785 (1975)	1293 (1938)	1657 (2214)	2604 (2506)	2862 (2699)
15. Зем. задруга „Мељак”, Градац					
Разни мелези	— —	2021 (1920)	2241 (2215)	1724 —	— —
16. Станица за сточарство, Жабљак					
Сива (оберинтал)	1659 (2077)	1900 (1832)	2180 (2043)	1930 (2051)	1628 —
17. Т. угост. пред. „Дурмитор”, Жабљак					
Сива (оберинтал)	1600 (1668)	906 (912)	1138 (1152)	1350 (1348)	1404 —
18. „Сињајевина” трг. пред., Шавник					
Сива (оберинтал)	2145 (2146)	2051 (2332)	— —	— —	3249 (3842)

1) Бројкама изван заграде приказана је натурална производња, тј. шталски просјек за календарску годину, а у загради производња за нормалну лактацију од 305 дана.

СМЕЂЕ (МОНТАФОНСКО) ГОВЕЧЕ

Код смеђег говечета забиљежен је пораст производње 1968. у поређењу са 1964. годином за 287 кг у натуралној производњи и за нешто више у производњи за лактацију од 305 дана. Ни код ове расе генетски потенцијал није ни приближно искоришћен било да се посматра за Црну Гору у цјелини било код појединих организација. Максимална натурална и лактацијска производња износи 2 836, односно 2 643 кг и постигнута је у Агрокомбинату у Титограду, док је производња овог говечета у Иванграду и Плаву неоправдано ниска (1 590 и 1 764 кг). Производња смеђег говечета у Никшићу и Пљевљима нешто је нижа него у Агрокомбинату у Титограду.

Таб. 4

КРЕТАЊЕ ПРОИЗВОДЊЕ МЛИЈЕКА ПО ГОДИНАМА
И РАСАМА ЗА СР ЦРНУ ГОРУ

Р а с а	1964. г.	1965. г.	1966. г.	1967. г.	1968. г.
Црно-бијела	2563 (2527)	2732 (2551)	2992 (3141)	2674 (2974)	2851 (2759)
Смеђа (монтафон)	2147 (2113)	2059 (2165)	2634 (2423)	2749 (2691)	2434 (2488)
Сива (оберинтал)	1978 (2387)	1973 (2377)	2070 (2295)	2103 (2380)	2133 (2546)
Разни мелези	1785 (1975)	1826 (2146)	2009 (2316)	2272 (2534)	2611 (2574)

1) Бројкама изван заграде приказана је натурална производња, тј. шталски просјек за календарску годину, а у загради производња за нормалну лактацију од 305 дана.

СИВО (ОБЕРИНТАЛСКО) ГОВЕЧЕ

Према резултатима приказаним у табелама бр. 3 и 4, ни код сивог говечета није искоришћен генетски потенцијал за производњу млијека, мада су овдје резултати повољнији у поређењу са двије претходне расе. За овај тип говечета повољнија је натурална производња од 2 133 кг него 2 851 кг код црно-бијелог говечета. Резултат је још повољнији ако се упореде резултати постигнути за нормалну лактацију од 305 дана. Та производња износи за сиво 2 546 а за црно-бијело говече само 213 кг више, или укупно 2 759 кг.

Иако је за ово говече највећа производња постигнута у Шавнику и код Агрокомбината у Титограду, ипак је најповољнија и најстабилнија у Пољ. прехранбеном комбинату у Никшићу. У Титограду је ово говече сведено на свега 10 грла најбољих млекуља које се постепено искључује из расплода, док у Никшићу још има око 130 сивих крава.

ОСТАЛЕ РАСЕ И МЕЛЕЗИ

Како се овдје претежно ради о говечету у типу сивог тирољског говечета, и производња је на нивоу производње за сиво тирољско говече за лактацијску производњу, док је натурална производња знатно виша. Код мелеза је највећа производња у Пљевљима, а затим у Никшићу. И у једном и у другом случају ово говече се по екстеријерним особинама не разликује од сивог тирољског говечета.

РЕЗИМЕ И ЗАКЉУЧЦИ

Ма колико је вриједно што су за пет година рада и консолидације селекцијских организација, постигнути извјесни резултати, који нијесу за потцјењивање, мора се признати да се могло и више постићи. Упоредни резултати млијечности по расама како за Црну Гору у цјелини, тако и по организацијама, указују да још нијесу сређени основни проблеми исхране и технологије. Другачије се не може ни објаснити податак да је производња код мелеза у типу сивог тиролског говечета мало нижа него код црно-бијелог говечета, гдје просјечну млијечност од 4 000 кг није нарочито тешко постићи. Слично је стање и у самим организацијама. У Агрокомбинату у Титограду све три расе имају скоро исту млијечност, иако су разлике у генетском потенцијалу за млијечност велике. И на Школском добру у Бару потпуно је подударна млијечност црно-бијелог и сивог говечета. Слично је код Задруге у Улцињу, затим у Никшићу са изузетком црно-бијелог говечета, а исто тако у Плаву и у другим организацијама.

Због тога што у многим организацијама нијесу ријешени проблеми исхране, смјештаја и здравствене заштите стоке, покушај да се млијечност подигне само увозом високопродуктивних страних раса није испунио очекивања. Велики број скупих и високопродуктивних грла искључен је из расплода, јер се није могао прилагодити новим, веома неповољним условима производње, а један дио таквих грла који се ипак задржао у производњи, одговарао је на постојеће услове веома ниском производњом млијека приближном производњи примитивних домаћих раса. Тиме, су потврђене одавно познате биолошке чињенице и истине, о којима се у оваквој производњи и те како мора водити рачуна. Према томе, нијесу без разлога много пута и на многим мјестима истицана премудрости сивог тиролског (оберинталског) говечета за наше еколошке услове. То говече је и овог пута најбоље поднијело нагле промјене у исхрани, њези и смјештају и упорно се задржало у производњи у већини организација, нарочито у сјеверном подручју Републике.

Према анализираним подацима, ми смо још у почетној фази рада, гдје морамо рјешавати основне проблеме исхране и смјештаја умјесто да путем селекције и технолошких поступака настојимо да што више искористимо генетске потенцијале за производњу млијека, како би снизили производне трошкове и издржали конкуренцију других индустрија која стално настоји да ниским цијенама намирница слабијег квалитета конкурише производњи још увијек скупог млијека и мљечних прерађевина.